

ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Наукові праці МАУП, 2016, вип. 49(2), с. 101–104

В адміністративному праві України на сьогодні відсутня чітка класифікація суб'єктів, яка необхідна для визначення сутності, взаємозв'язку та призначення суб'єктів. Крім того, подібна класифікація дає можливість визначити, які суб'єкти і за які правопорушення можуть притягатися до адміністративної відповідальності.

Причинами відсутності класифікації суб'єктів адміністративного права є те, що їхня кількість дуже велика, і при цьому кожен суб'єкт може змінювати свою сутність залежно від надбаного чи втраченого статусу. Крім того, відсутні єдині теоретичні та практичні підходи до форм і методів такої класифікації.

Класифікація суб'єктів адміністративного права викликана різними причинами, серед яких можна визначити такі:

– необхідно встановити сутність суб'єкта адміністративного права, яка є визначальною при наданні адміністративних послуг таким суб'єктам чи такими суб'єктами, вирішенні питання про притягнення до адміністративної чи дисциплінарної відповідальності, а також захисті їхніх прав як у суді, так і в провадженнях, що здійснюють адміністративні органи;

– класифікація суб'єктів адміністративного права стає передумовою для теоретичного та наукового дослідження;

– оскільки всі суб'єкти адміністративного права взаємодіють, то класифікація дає можливість визначити напрями їх взаємодії;

– класифікація також уможливорює ефективне використання всіх позитивних і негативних якостей суб'єктів у процесі їхньої взаємодії.

Визначимо підстави для класифікації суб'єктів і спробуємо розробити таку класифікацію.

З точки зору теорії права, класифікація – особливий випадок застосування логічної операції поділу обсягу поняття на класи, види, групи [1, 200]. Як відомо, класифікація застосовується з метою упорядкування певних знань про предмет або систему предметів чи явищ. Під час класифікації проводиться порівняння предметів або явищ, у нашому випадку можна стверджувати, що суб'єкти адміністративного права – це визначення, які існують в уяві, тому здійснювати таку класифікацію можна тільки теоретично [2, 81].

В юридичній літературі класифікація суб'єктів права загалом здійснюється за різноманітними критеріями. Класифікацію суб'єктів досліджували В. В. Копейчиков [3], С. С. Алексєєв [4], В. Е. Чиркін, [5], О. Ф. Скакун [6], В. К. Колпаков [7], Т. О. Мацелик [8] та інші вчені.

Аналізуючи концепцію щодо підходів до класифікації суб'єктів адміністративного права, будемо виходити з того положення, що вони, у першу чергу, поділяються на індивідуальні та колективні. Це загальний поділ суб'єктів, який не заперечують усі дослідники. Проте вони по-різному підходять до поділу зазначених суб'єктів. В. В. Копейчиков виокремлює серед індивідуальних суб'єктів: громадян України, іноземців, апатридів та біпатридів [3, 192]. До колективних суб'єктів адміністративного права відносяться різні за напрями формування суб'єкти. В. В. Копейчиков вважає, що колективні суб'єкти

адміністративного права поділяються на державні і громадські [3]. Крім державних і громадських слушно виокремити ще й комунальні суб'єкти, які певною мірою відрізняються від державних і громадських організацій. З точки зору С. С. Алексеєва, суб'єкти права поділяються на індивідуальні, організації та громади [4, 147].

Така класифікація має право на існування, але якщо говорити про колективні суб'єкти адміністративного права, то особливої різниці між організаціями та громадами немає. Існує тільки розбіжність у формах і методах їх утворення.

Більш детальну класифікацію пропонує О. Ф. Скакун. Вона поділяє суб'єкти адміністративного права на індивідуальні (громадян, іноземців, осіб без громадянства та осіб з подвійним громадянством); колективні, до яких відносяться у більшості випадків юридичні особи, а також державні органи та державні підприємства, громадські організації, політичні партії, організації за інтересами, акціонерні товариства, фірми та ін.; сама держава та її окремі території, області, райони та ін.; соціальні спільноти, до яких відносяться нації, народності, окремі етнічні групи та ін. [6, 355].

У принципі така класифікація є найповнішою, але колективні суб'єкти слід поділити на кілька типів залежно від обсягів правоздатності. Це повинні бути комунальні підприємства та організації, приватні фірми з українським капіталом, приватні фірми з іноземним капіталом, громадські організації, які входять до політичної системи України, та громадські організації, які існують для задоволення інтересів певних груп населення і не входять до політичних суб'єктів.

Окремі види суб'єктів були виділені і А. Б. Аверьяновим. Він пропонує відносити до суб'єктів адміністративного права: фізичних осіб, юридичних осіб, колективних суб'єктів, до яких належать об'єднання, що не мають ознак юридичної особи, але водночас вони є суб'єктами адміністративного права. Це такі суб'єкти, як структурні підрозділи державних і недержавних органів, загальні збори громадян за місцем прожи-

вання, збори громад у сільській місцевості та ін. [9].

З інших позицій підходить до класифікації суб'єктів адміністративного права В. К. Колпаков. Він пропонує виділяти такі суб'єкти: Президент України, органи державної влади, державних службовців, громадян України, іноземців та осіб без громадянства, органи місцевого самоврядування, різноманітні об'єднання громадян та суб'єктів підприємницької діяльності [7, 101].

Т. О. Мацелик сформулювала вперше підстави для класифікації суб'єктів адміністративного права і запропонувала таку класифікацію [8]:

- за формою організації суб'єктів — індивідуальні та колективні;
- за зовнішньою відокремленістю — фізичні особи; юридичні особи; колективні суб'єкти, які не можуть бути віднесені до юридичних осіб, оскільки не мають таких повноважень;
- за наявністю повноважень як у системі державного управління, так і приватних фірмах на суб'єктів, які наділені повноваженнями приймати рішення та тих, які не наділені такими повноваженнями;
- за ступенем участі в управлінні — ті, які не беруть участі у такому управлінні, ті які практично управляють процесами у політичній та економічній сферах, а також ті, які беруть участь в управлінні опосередковано;
- за аксіологічним критерієм — первинні та вторинні;
- за сферами виникнення та розмежування — суб'єкти публічного і приватного права.

До цієї цілком слушної класифікації треба додати також класифікацію суб'єктів за обсягами правоздатності, дієздатності та деліктоздатності, тобто виокремити осіб, які мають різний обсяг прав і можуть їх використовувати, які є дієздатними і можуть діяти самостійно, та які можуть нести відповідальність за свої вчинки, тобто є деліктоздатними.

Класифікацію суб'єктів адміністративного права можна проводити і за підставами, що визначають обсяг їхньої деліктоздатності.

Наприклад, звичайний дорослий громадянин може бути притягнутий до відповідальності за різні правопорушення, проте він не може бути притягнутий до відповідальності за порушення правил дорожнього руху, оскільки він не є водієм, або за порушення правил полювання, оскільки у нього немає рушниці і він не займається полюванням.

Однією з підстав для притягнення до адміністративної відповідальності може бути професійна приналежність, а також вид діяльності, який здійснює той чи інший громадянин. Наприклад, за ст. 88-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення “Порушення правил створення, поповнення, зберігання, використання або державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій та торгівлі ними” [10] не вказано, хто за професійною приналежністю повинен бути визнаний як правопорушник. Це може бути будь-який громадянин, який порушує правила створення, поповнення, зберігання, використання або державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій чи торгівлі ними.

Наступним критерієм для класифікації суб’єктів адміністративного права є вік таких суб’єктів. Якщо громадянин не досяг відповідного віку, він не є деліктоздатним і, відповідно, не може бути притягненим до адміністративної відповідальності. У Кодексі України про адміністративні правопорушення виділені спеціальні заходи впливу на осіб, які вчинили адміністративні правопорушення. До таких заходів впливу відносяться: зобов’язання публічно попросити пробачення у потерпілого в результаті вчиненого адміністративного правопорушення, попередження, догана або суворая догана, передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, або окремим громадянам на їх прохання [10].

Зважаючи на те, що, як зазначалося, є чотири типи суб’єктів адміністративного права залежно від їх громадянства, а саме: громадяни України, іноземці, особи без громадянства (апатриди) та особи, які мають подвійне громадянство (біпатриди), необхідно визнати, що

підставою для виділення окремих суб’єктів адміністративного права може бути й громадянство.

Щодо класифікації колективних суб’єктів адміністративного права, то тут можна виділити також кілька груп. До першої групи відноситься, на нашу думку, власне держава, народ України, нація та етнос. Дані спеціальні суб’єкти виділяються суто теоретично, адже ніхто не може навести приклад, коли держава або народ притягнувся до адміністративної відповідальності.

До другої групи відносяться центральні органи виконавчої влади: Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства, центральні органи виконавчої влади з особливим статусом, Національний банк та інші органи. Питання про притягнення таких суб’єктів адміністративного права до відповідальності існує в теорії, проте ці органи являють собою певні організаційні утворення, які можуть притягатися до відповідальності.

Третю групу становлять інші державні підприємства, установи та організації, які можуть вже у повному обсязі нести відповідальність за вчинення тих чи інших дій, які порушують вимоги законів України та інших нормативних актів.

Юридичні особи приватного права становлять наступну групу суб’єктів адміністративного права, їхній статус відрізняється від статусу державних підприємств, установ та організацій і вони також можуть нести відповідальність за всі свої неправильні дії.

Особливим статусом наділені комунальні підприємства, установи та організації, адже їх правоздатність є відокремленою від державної, але разом з тим вони не є приватними.

Однією з груп, яку можна виокремити, є фізичні особи — підприємці. Вони мають статус юридичної особи, але разом з тим у них є риси і фізичних осіб.

Отже, запропоновано та обґрунтовано критерії класифікації суб’єктів адміністративного права за такими ознаками, як обсяг їх правоздатності, дієздатності та деліктоздатності. Зазначений підхід ще не розглядався в теорії адміністративного права.

Література

1. *Философский словарь* / под ред. И. Т. Фролова. — М.: Политиздат, 1991. — 560 с.
2. *Логика: учеб. пособие* / под ред. Г. А. Левина. — Минск: Изд-во БГУ, 1974. — 336 с.
3. *Загальна теорія держави і права: навч. посіб.* / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін. / за ред. В. В. Копейчикова. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — 320 с.
4. *Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т.* / С. С. Алексеев. — М.: Юрид. лит., 1982. — Т. 2. — 360 с.
5. *Чиркин В. Е. Юридическое лицо публичного права: [монография]* / В. Е. Чиркин. — М.: Норма, 2007. — 352 с.
6. *Скакун О. Ф. Теорія держави і права: [підручник]* / О. Ф. Скакун; [пер. з рос.]. — Х.: Консум, 2006. — 656 с.
7. *Колпаков В. К. Адміністративне право України: [підручник]* / В. К. Колпаков. — К.: Юрінком Інтер. — 1999. — 736 с.
8. *Мацелик Т. О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та система: [монографія]* / Т. О. Мацелик. — Ірпінь: Вид-во Нац. ун-ту держ. податкової служби України, 2013. — 342 с.
9. *Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: в 2 т.* — К.: ТОВ "Вид-во "Юрид. думка", 2007. — Т. 1: *Загальна частина [підручник]* / [ред. колегія: В. Б. Авер'янов В. Б. (голова) та ін.]. — 592 с.
10. *Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення* / Р. А. Калужний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін. — 3-тє вид. — К.: Алерта, КНТ, ЦУЛ., 2010 — 684 с.

Проаналізовані підходи до класифікації суб'єктів адміністративного права і зроблена спроба визначити самостійний вид класифікації суб'єктів адміністративного права. Даний вид класифікації пропонується будувати на співставленні обсягів правоздатності, дієздатності та деліктоздатності суб'єктів адміністративного права. Запропоновано концепцію нового підходу до класифікації суб'єктів адміністративного права.

The approaches to the classification of administrative law were analyzed and attempt to identify separate species classification of administrative law was done. This type of classification is proposed to build on the comparison of the volume capacity, capability and administrative tort of administrative law. The concept of the new approach to classification of administrative law was proposed.

Проанализированы подходы к классификации субъектов административного права и сделана попытка определить самостоятельный вид классификации субъектов административного права. Данный вид классификации предлагается строить на сопоставлении объемов правоспособности, дееспособности и деликтоспособности субъектов административного права. Предложена концепция нового подхода к классификации субъектов административного права.

Надійшла 23 лютого 2016 р.